

# PROPUNERI DE PERFECTIONARE A PROIECTULUI CODULUI CIVIL ROMAN

*Prof.univ.dr. Dumitru Macovei  
Universitatea „Danubius”din Galați*

## *Résumé*

*La victoire de la Révolution roumaine de décembre 1989 a conduit au renversement du pouvoir communiste, à la légitimation du nouveau pouvoir démocratique et exécutif et on a créé, pour le législatif, les prémisses d'entreprendre de multiples et permanentes activités concernant l'élaboration du cadre juridique nécessaire à la transition vers une société basée sur l'Etat de droit. Ainsi, la législation roumaine s'est enrichie d'une série d'institutions juridiques nouvelles, correspondant au niveau actuel d développement de notre société et, en même temps capab les de permettre un vrai progrès du celles-ci dans l'avenir; ensuite d'autres institutions traditionnelles de droit roumain sent soumises à un juste processus de réévaluation, d'adaptation aux impératifs du présent qui permettent, dans l'avenir, le développement d'une société dans tous ses domaines et d'intégration dans la législation commuauitaire européenne.*

*Dans le présent article on s'est proposé d'élaborer quelques suggestions de perfectionnement du Code civil dans le domaine de l'héritage légal, qui s'imposent nécessairement et qui, à notre avis, concernent l'amélioration de la technique juridique (la conception et la rédaction des textes de loi) et visent aussi les aspects du droit matériel, suivant que, dans une étude prochain on se préoccupera des suggestions concernant l'héritage.*

După răsturnarea puterii comuniste în decembrie 1989 și legitimarea noii puteri legislative și a celei executive s-au creat premisele pentru legiuitor să întreprindă multiple și permanente activități de elaborare a cadrului juridic necesar tranziției spre o societate bazată pe statul de drept. Astfel, a fost posibil ca legislația românească să se îmbogățească cu o serie de instituții juridice noi, corespunzătoare stadiului actual de dezvoltare a societății noastre și totodată care să permită un progres real al acesteia în viitor; apoi alte instituții tradiționale ale dreptului românesc să fie supuse unui proces de corectă apoi alte instituții

tradiționale ale dreptului românesc să fie supuse unui proces de corectă reevaluare, de adaptare la imperativele prezentului și care să permită dezvoltarea pe viitor a societății în toate laturile ei.

În actuala lucrare ne-am propus a prezenta succint - în limitele spațiului acordat - unele sugestii de perfecționare a Proiectului Codului civil în materia moștenirii legale<sup>1</sup> care se impun cu necesitate, și care, după părerea noastră, vizează atât îmbunătățirea tehnicii juridice (a formulărilor unor texte), cât și aspecte de drept material.

Proiectul Codului civil român trecut în una din Camerele Parlamentului prezintă cu certitudine lumini dar în același timp și unele umbre pe care am dori să le înlăturăm prin unele sugestii făcute legiuitorului - prin modesta noastră contribuție.

Actualul proiect de Cod civil - după știința noastră începând încă din 1921 s-au formulat de-a lungul anilor mai multe proiecte de Cod civil - propune spre reglementare materia succesiunilor în Cartea a IV-a intitulată Despre succesiuni și liberalități în Titlul I, Despre succesiuni în general; deși, după părerea noastră, instituția moștenirii și-ar fi găsit locul spre finalul Codului civil, întrucât omul întâi se naște, trăiește și apoi încetează din viață. Ori, după ce în proiect se reglementează urmarea patrimonială a încetării din viață a unei persoane fizice apoi sunt reglementate obligațiile civile, contractele civile, răspunderea civilă, prescripția extinctivă, ș.a.

În continuare, ne propunem a face unele sugestii de redactare a unor texte din Proiectul Codului civil în materia moștenirii în ordinea reglementărilor date de acest proiect de act normativ, menite a reda o formă îmbunătățită unor texte.

Prin urmare, art. 711, alineatele 1 și 2, intitulat Felurile succesiunii folosește termenul de defunct în mod cu totul neadecvat, astfel "Succesiunea este atribuită conform legii în măsura în care *defunctul* nu a dispus de bunurile sale prin liberalități" - art. 711- (1). "Bunurile pot fi transmise prin liberalități făcute de *defunct* , în măsura în care nu încalcă rezerva succesorală" - art. 711 - (2).

Termenul de *defunct* este impropriu folosit întrucât prin acest cuvânt, potrivit Dicționarului Explicativ al Limbii Române se înțelege sintagma de "Om mort, răposat, decedat"; în momentul deschiderii succesiunii (clipa morții unei persoane fizice) încetează calitatea de subiect de drept, astfel că nu se mai poate vorbi de o voință a defunctului.

Deși un text de lege ar trebui cu un minimum de cuvinte să redea un maximum de conținut, considerăm că din punct de vedere semantic se impune ca termenul de *defunct* să fie

---

<sup>1</sup> Cât privește propunerile de perfecționare a Proiectului Codului civil Român în materia moștenirii testamentare, acestea vor face obiectul unui alt studiu.

înlocuit cu expresii de tipul "cel despre a cărui moștenire este vorba" (de cuius), ori "pe cel care lasă moștenirea" și aceasta nu doar în articolul 711 din proiect ci în numeroase alte texte în care termenul de defunct este uzitat necorespunzător<sup>2</sup>.

O altă inadverență întâlnită în formulare este conținută de art. 712 potrivit căruia "Succesorii universali și cu titlul universal sunt ținuti, în condițiile legii la plata pasivului succesiunii"; ori este știut că succesorii pot fi universali, cu titlul universal și succesori cu titlu particular, astfel că nu se poate vorbi de "succesori universali și cu titlu universal", textul ar trebui să fie redactat astfel: "succesorii universali și cei cu titlu universal".

Art. 730 din Proiect intitulat "Cota succesorală legală a soțului supraviețuitor atribuie acestuia parte din patrimoniul soțului predecedat astfel:

- a. un sfert din moștenire, în concurs cu moștenitorii din clasa I;
- b. jumătate din moștenire în concurs cu moștenitorii din clasa a II-a;
- c. trei sferturi din moștenire în concurs cu moștenitorii din clasa a III-a.

Actualul proiect de act normativ a consacrat un drept succesoral soțului supraviețuitor în concurs doar cu primele trei clase de moștenitor legali, înlăturând în mod expres în articolul 729 - (2) de la moștenire clasa a IV-a de moștenitori spre deosebire de actuala reglementare conținută de Legea nr. 319/1944 care cheamă la moștenire pe soțul supraviețuitor în concurs cu toate clasele de moștenitori legali.

Dreptul la moștenire al soțului supraviețuitor în reglementarea preconizată este conceput sub forma unei cote variabile în funcție de clasa de moștenitori cu care vine în concurs.

Am sugera legiuitorului o revizuire a cotelor succesorale legale astfel:

a. În cazul în care vine în concurs cu moștenitorii din clasa I - adică cu descendenții - cota sa succesorală să fie sporită de la un sfert din moștenire la o jumătate, știut fiind că, de regulă, soțul supraviețuitor se află la o vârstă când capacitatea sa de muncă este redusă sau nu se mai află în activitate, iar nevoile sale cu greu sunt acoperite din venit sau pensie, în vreme ce descendenții se află în plină capacitate de muncă; apoi soțul supraviețuitor a contribuit prin muncă și economii adesea cu mari renunțări la constituirea averii comune a soților în vreme ce descendenții nu au nici o contribuție la aceasta.

---

<sup>2</sup> De exemplu, art. 718 – (4) „ Ordinea claselor de moștenitor nu poate fi schimbată prin voința defunctului ... ” sau art. 718 – (5) „ În lipsa moștenitorilor, patrimoniul defunctului se transmite statului român ”; cu alte cuvinte potrivit legiuitorului defunctul ar putea să-și exprime voința sau defunctul ar avea patrimoniu deși la încetarea din viață a luat sfârșit calitatea de subiect de drepturi și obligații.

b. În concurs cu moștenitorii din clasa a II-a soțul supraviețuitor are o cotă de o jumătate din moștenire. Clasa a II-a de moștenitori este alcătuită din ascendenții privilegiați și colateralii privilegiați. Ori este inechitabil ca soțul supraviețuitor să ia doar jumătate din avere când vine în concurs la moștenire doar cu părinții soțului precedat ori numai cu colateralii acestuia din urmă, ori chiar numai cu un singur ascendent privilegiat sau colateral privilegiat.

De aceea, considerăm necesar ca legiuitorul să atribuie cote distincte soțului supraviețuitor atunci când vine la moștenire în concurs și cu ascendenții privilegiați și cu colateralii privilegiați, ori numai cu unii dintre aceștia, iar partea din moștenire ce s-ar cuveni fraților și surorilor celui care a încetat din viață să fie mai redusă decât cea a părinților.

c. Potrivit proiectului Codului civil în cazul în care soțul supraviețuitor vine în concurs cu moștenitorii din clasa a III-a lui i se cuvine trei sferturi din moștenire. Această prevedere ni se pare mai puțin fericită decât prevederile conținute de proiectele de Coduri civile anterioare din 1971 și 1985 unde se propunea ca în viitor soțul supraviețuitor să constituie o clasă distinctă de moștenitori, și anume clasa a III-a, intercalată între actuala clasă a II-a a ascendenților privilegiați și a colateralilor privilegiați, ori descendenții acestuia până la gradul al patrulea și actuala clasă a III-a a ascendenților ordinari alcătuită din bunici, străbunici, ș.a.m.d.

Dacă s-ar fi adoptat o asemenea reglementare ar fi însemnat ca în viitorul Cod civil să avem cinci clase de moștenitori, iar de la principiul priorității clasei de moștenitori s-ar fi creat o excepție, și anume: soțul supraviețuitor vine în concurs cu moștenitorii din clasa I a descendenților, iar în lipsa acestora, ori dacă aceștia sunt renunțatori sau nedemni cu moștenitorii din clasa a II-a mixtă a ascendenților privilegiați și a colateralilor privilegiați. Evident, în lipsa moștenitorilor din primele două clase, ori deși aceștia ar fi existat ori ar fi fost renunțatori ori nedemni, soțul supraviețuitor culegea singur întreaga moștenire, principiul priorității claselor de moștenitori reintrând în acțiune, astfel că, prezența soțului supraviețuitor ar fi înlăturat de la moștenire pe succesorii subsecvenți din următoarele două clase, și anume: ascendenții ordinari (clasa a IV-a, în prezent clasa a III-a) și colateralii ordinari (clasa a V-a, respectiv clasa a IV-a).

Ne exprimăm convingerea că însușirea de către legiuitor a acestui punct de vedere ar corespunde într-un grad mai mare voinței prezumate a soțului precedat de dragoste, de afecțiune pentru soțul rămas în viață, ar fi de natură să răsplătească mai corect eforturile, renunțările și nu de puține ori chiar sacrificiile materiale la alcătuirea averii comune a soților și totodată asigurându-i soțului supraviețuitor, într-o măsură mai mare, o continuitate a condițiilor materiale de trai.

Considerăm că actualul Proiect de Cod civil nu a trebuit să conțină și prevederea de la litera c a articolului 730 astfel că soțul supraviețuitor nu ar mai veni la moștenire în concurs și cu bunicii, străbunicii soțului precedat.

Desigur că modificarea cotelor succesoriale legale ale soțului supraviețuitor prevăzute de art. 730 din Proiect ar implica modificări și asupra prevederilor altor texte ale acestui act normativ care reglementează drepturile succesoriale ale radelor lui de cujus.

În sprijinul propunerilor noastre de mai sus facem și o privire comparativă cu alte sisteme de drept europene în această materie.

Astfel, în Franța, ca urmare a modificărilor aduse Codului Civil Francez prin Legea din 3 decembrie 2001, soțul supraviețuitor, deși nu constituie o clasă distinctă de moștenitor, vine în concurs la moștenire numai cu descendenții și cu ascendenții privilegiați, înlăturând, în schimb, pe toți ceilalți moștenitori.

Astfel, conform art. 757 C.civ. francez dacă cel despre a cărui moștenire este vorba lasă descendenți, soțul supraviețuitor dobândește, la alegerea sa, fie uzufructul totalității bunurilor existente, fie un sfert din moștenire în plină proprietate dacă descendenții cu care vine în concurs sunt toți rezultați din căsătoria celor doi soți. În caz contrar, soțul supraviețuitor nu mai are posibilitatea de a alege, ci dacă acceptă succesiunea, dobândește în plină proprietate un sfert din bunurile moștenirii.

În concurs cu părinții lui *de cujus* soțul rămas în viață culege  $\frac{1}{2}$  din masa succesorală, restul împărțindu-se în cote egale între tatăl și mama celui despre a cărui moștenire este vorba. Dacă unul dintre părinți este precedat, partea ce s-ar fi cuvenit acestuia revine tot soțului supraviețuitor.

În absența celor două categorii de rude, soțul supraviețuitor culege întreaga moștenire. Totuși, Codul civil francez creează unele avantaje colateralilor privilegiați și ascendenților ordinari, în anumite condiții. Astfel, art. 757 - 3 prevede că în caz de predeces al ascendenților privilegiați și în lipsa descendenților o jumătate din bunurile pe care soțul precedat le-a primit prin moștenire sau prin donație - deci prin liberalități de la părinții săi și care se regăsesc în natură în masa succesorală se cuvine colateralilor ordinari adică frații și surorile lui de cujus sau descendenții acestora.

De asemenea, ascendenții ordinari ai lui de cujus, înlăturați de la moștenire prin prezența soțului supraviețuitor, dacă se află în nevoie, pot solicita, în termen de un an de la data deschiderii succesiunii o creanță alimentară (art. 758 C.civ. francez).

În Germania, soțul supraviețuitor concurează la succesiune numai cu descendenții lui de cujus (rude din clasa I) și cu tatăl și mama acestuia precum și cu descendenții acestora

din urmă (rude din clasa a II-a), înlăturând de la moștenire pe toate celelalte rude considerate mai îndepărtate.

Potrivit dreptului german, în concurs cu descendenții, soțul rămas în viață dobândește  $\frac{1}{4}$  din masa succesorală în plină proprietate, iar în concurs cu rudele din clasa a II-a  $\frac{1}{2}$ . În absența acestora culege întreaga moștenire.

În dreptul elvețian, drepturile succesoriale ale soțului supraviețuitor sunt reglementate mai avantajos. Clasele de moștenitor sunt identice cu cele din dreptul german, diferind însă cotele ce revin soțului rămas în viață în concurs cu acestea. Astfel, în concurs cu clasa I, soțul supraviețuitor culege  $\frac{1}{2}$  din masa succesorală, în concurs cu clasa a II-a  $\frac{3}{4}$ , iar în lipsa acestora întreaga moștenire.

În Danemarca, soțul supraviețuitor vine în concurs la moștenirea lui de cujus numai cu descendenții acestuia, luând o cotă-fixă, și anume  $\frac{1}{3}$  din masa succesorală, indiferent de numărul lor. În absența descendenților, soțul supraviețuitor culege întreaga moștenire înlăturând celelalte rude ale celui despre a cărui moștenire este vorba. Cu toate acestea, la decesul soțului supraviețuitor, dacă nu s-a recăsătorit și nici nu a lăsat descendenți, o parte din moștenire pe care acesta a cules-o de la de cujus revine rudelor acestuia.

În dreptul olandez, situația succesorală a soțului supraviețuitor este asemănătoare cu cea a soției din căsătoria *cum manum* din dreptul roman. Drepturile succesoriale ale soțului supraviețuitor sunt cele ale unui copil legitim și variază în raport de numărul acestora. Fiind asimilat copiilor, soțul supraviețuitor exclude de la moștenire toate celelalte rude.

Dreptul englez acordă soțului supraviețuitor o serie de "drepturi preciputare" în plină proprietate, drepturi care-i permit să se prevaleze de bunurile personale ale lui de cujus, cum ar fi cărți, tablouri, autoturisme, etc. Aceste drepturi au natura unui legat legal a cărui întindere absoarbe în majoritatea cazurilor, chiar și în prezența descendenților, totalitatea patrimoniului succesoral. Dacă se întâmplă să existe, totuși, un surplus, acesta se împarte după cum urmează: soțul supraviețuitor va culege  $\frac{1}{2}$  în uzufruct dacă vine în concurs cu descendenții,  $\frac{1}{2}$  din proprietate dacă vine în concurs cu ascendenții privilegiați sau colateralii privilegiați, iar în celelalte cazuri tot ceea ce a mai rămas în plină proprietate.

În concluzie, adoptarea de către legiuitor a propunerilor mai sus menționate ar fi de natură să ducă la o mai echitabilă împărțire a masei succesoriale între soțul supraviețuitor și celelalte rude ale lui de cujus și în același timp, ar duce la o armonizare a legislației românești în materia moștenirii legale cu cea a țărilor comunității Uniunii Europene.